

MUSTAQILLIK YILLARDA VOHA AHOLISINING TARIXSHUNOSLIGI

Iskandarov Sherzod Abdugʻaniyevich

Toshkent davlat tibbiyot universiteti Ijtimoiy fanlar kafedrası va Toshkent davlat tibbiyot universiteti huzuridagi pedagog kadrlarni qayta tayorlash va ularni malakasini oshirish tarmoq markazi. Dotsent.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17189379>

Oʻzbek xalqining hayotini tadqiq qilgan, bir qator oʻzbek olimlari ilmiy ishlarini olib borgan. Bu olimlarimiz tomonida oʻzbek xalqining urf-odatlar, anʼanalar hamda turmush-tarzidagi marosimlariga doir bir qator asarlar Akademik K Shoniyozov, I. Jabborov, O. Boʻriev, T. Xoʻjamberdieva Z. Orifxonova, Q. Nasriddinov, A. Ashirov, F. Rahmonov, S. Davlatova, G. Tosheva kabi bir qator oʻzbek olimlarning ishlarida etnik oʻzlikning anglashga doir maʼlumotlar oʻz aksini topgan.

Darhaqiqat, biz oʻzbeklarning tarixiy xotiramiz qadimiy va juda ham boy. Eslagudek ibrat olgudek, namuna qilib koʻrsatgudek, ruhlagudek tarixiy xotiramiz mavjud. Oʻzlikni anglash uchun oʻzbek xalqining kelib chiqish tarixini teranroq anglash lozim. Har bir inson oʻzining millatining nomi, tili va dini, kelib chiqish tarixini yaxshi bilishi kerakdir. Mustaqillik sharofati bilan oʻzbek xalqi etnogenezi va etnik tarixini oʻrganish bilan bogʻliq boʻlgan anʼanaviy madaniyat va ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, jarayonlarni oʻrganish uchun imkon yaratildi. Ushbu jihatlarni teran anglagan bir qator tarixchi olimlarimiz, dolzarb masalaning yechimini topishida oʻz xissasini qushdilar. Bu kabi masalalarni oʻzbek elshunos olim Akademik K. Shoniyozov ilmiy tadqiqotlari natijasida oʻzining bir qator asar va maqolalarda oʻzbek xalqining anʼanaviy davom eʼtib kelayotgan marosim, urf-odatlar, madaniy, maʼnaviy, iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy jarayonlarini yoritgan.

Elshunos olim O. Boʻriev “Oʻzbek oila tarixi”, nomli asarida oʻzbeklarning qadimiy ildizidan to hozirgi davrigacha boʻlgan jarayonlarida boʻlib oʻtgan oʻziga xos lokal xususiyatlarini yoritib bera olgan. Oʻzbeklarning ijtimoiy muammolari nafaqat oila, balki barcha jarayonlarda yuz berib kelmoqda. Olimning ilmiy ishlarini oʻrganishda oiladagi ijtimoiy voqiylik bilan birga oʻzbek xalqining shakllanishi va xalq boʻlib rivojlanishga doir bir qator nazariy muammolarini oʻrganishga doir masalalarni yoritilgan.

Olim ilmiy tadqiqotlar jarayonida oʻzbek xalqining ijtimoiy masalalarga doir bir qator nazariy masalalarga toʻxtalib oʻtgan. Olim taʼkidlashicha, oʻzbek xalqining ijtimoiy oʻzgarishlar jarayoni XIX-XX asrning boshlarida oʻzbek xalqi ijtimoiy turmushda saqlanib kelgan.

U “Oʻzbek xalqining boqiy qadriyatlar”¹ nomli asarida oʻzbek xalqi anʼanaviy davom eʼtib kelayotgan oilaviy marosim, toʻy, soch toʻyi, uylarning qurilishi va mahallachilik anʼanalari bilan bogʻliq marosimi toʻgʻrisida fikr-mulohazalar bildirgan. Aynan mazkur asarda etnografik materaillar asosida Qashqadaryo vohasining qadimiy davom eʼtib kelayotgan oʻzbek xalqining oilaviy marosimdagi oʻziga xos, lokal milliy xususiyati ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, madaniyati hayotiga taʼsiri toʻgʻrisida qimmatli maʼlumotlar bergan.

¹ Бўриев О. Хўжамбердиев Т Ўзбек халқнинг боқий қадриятлари Қарши. Насаф 2005. Б. 132.

O'zbek xalqning ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlariga doir asar F. Saifnazarova² ning ilmiy sotsiologik tadqiqotlarida o'zi ifodasini topgan. Asarda o'zbek oilalarining tadrijiy rivojlanishi, uning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini tahlil etgan. Shu bilan bir qatorda o'zbek oilalarining shakllanishi va rivojlanishi urf-odatlar, an'analar, marosimlari bilan bog'liq jarayonlarni tahlil etgan.

Qashqadaryo vohasidagi to'y marosimlari yuqori va qo'yi qismida bir-biridan farq qiladi.

Dala tadqiqoti jarayonida o'zbeklarning turmush tarzidagi o'zgarishlarning muhim tomonlarni o'rgandim. Qashqadaryoning Qamash tumanidagi Qamay qishlog'ida to'y marosimlari oldinlari ixchamgina o'tgan. Hozirgi davrga kelib esa to'ylar isrofgarchilik, dabdabozlik bilan o'tkazimoqda. O'zbek oilalarida 1986 yilga qadar gap oiladan tashqariga chiqmasdi. Keyingi yillarga kelib esa oiladagi gap uyda chiqa boshladi. Shu sababli asta sekinlik bilan mahalliy an'analarning yo'qolib ketishi yuz bermoqda.³

O'zbek xalqining qadamgi davrdan to hozirgi davrigacha bo'lgan davrni o'z ichiga olgan urf-odat va marosimlar to'g'risida o'zbek olimi Mahmud Sattor o'zining "O'zbek udumlari"⁴ nomli asarida bir qator qimmatli ma'lumotlarni berib o'tgan. Asarda o'zbek xalqining milliy urf-odatlar, an'analari, qadriyatlari, udumlari to'g'risida fikr bildiriladi.

O'zbek xalqi an'anaviy dehqonchilik mashg'uloti bilan bog'liq marosim va urf-odatlarida ko'plab arxaik ko'rinishlar va magik xatti-harakatlar saqlanib qolgan. Shuningdek, dehqonchilik urf-odatlarida o'lib qayta tiriluvchi tabiat kulti izlari, garchi qoldiqiy ko'rinish tarzida bo'lsada, yetib kelganini va aksariyat hollarda islomiy qarashi bilan o'zaro sinkretik tarzida amalga oshirilishini kuzatib deb ta'kidlaydi.⁵ Elshunos olim A. A. Ashirov. o'zining "O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari" nomli asarida o'zbek xalqining an'anaviy davom e'tib kelayotgan qadimiy dehqonchilik bilan bog'liq marosim va an'analarning hozirgi kungacha yetib kelishni etnografik materillar asosida yoritgan.

Mustaqillik yillarida o'zbek xalqi oilaviy-maishiy marosimlarini o'rganish borasida ham qator diqqatga sazovor ishlar amalga oshirilgan. Xususan, Z. X. Arifxanova Toshkent o'zbeklari oilaviy marosimlari transformatsiyasi masalalarini, M. Sattor o'zbek udumlarini, tadqiqotchi B. Hamroqulova XIX asr oxiri XX asrning boshlarida Surxondaryo vohasida bola tug'ilishi va uni tarbiyalash bilan bog'liq urf-odat va marosimlarni maxsus tadqiq qilgan.⁶ Yuqoridagi asarlarda o'zbek xalqining qadimdan to hozirgi davrgacha davom etib kelayotgan an'anaviy madaniyatimiz tahlil etgan.

Har bir taraqqiy etgan, madaniyatli xalqining o'z tili, urf-odati, adabiyoti, osori-atiqalari an'anaviy moddiy va ma'naviy boyliklari bo'ladi. O'zbek xalqi ham dunyodagi eng qadimiy xalqlardan biri sifatida mana shunday xazinaga ega.

² Саифназарова Ф Ўзбек оиласи: ижтимоий ва маънавий қадриятлар Т: Юрист-Медиа Маркази 2007. Б. 138.

³ Дала ёзувилари, Қашқадарё вилояти Деҳқонобод, Бешкент, Касби, Китоб, Косон, Муборак, Қамаш, Қарши, Ғузор, Шаҳрисабз, Чироқчи, Яққабғ. туман

⁴ Махмуд С. Ўзбек удумлари, Т: Адолат, 2004 Б. 5.

⁵ Аширов. А. А., Ўзбек халқининг қадимий эътиқод ва маросимлари. Т.: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси, 2007. Б.144-145.

⁶ Хамракулова Б.М. Обычаи и обряды Сурхандарьинского региона, связанные с рождением и воспитанием ребенка (конец XIX – начало XX в.): Автореф. дисс. канд. ист. наук. Т: 2002. С. 25.

Bu bilan biz haqli ravishda faxirlansak arziydi. Buning uchun o'sha qadimiy madaniyatini, urf-odatini bilishimiz, saqlashimiz va keyingi avlodlarga ham yetkazishimiz insoniy burchimizdir.

O'zbek xalqining qadimiy davom e'tib kelayotgan an'anaviy marosimlari borasida o'zbek elshunos olimi Q. Nasriddinov tomonidan "O'zbek dafn va ta'ziya marosimlari",⁷ Qashqadaryo vohasining an'anaviy marosimlaridagi qadimiy e'tiqod va rasm-rusmlar qoldiqlari va hozir amal qilinayotgan marosimidagi urf-odatilarning kelib chiqish sababi, ularning xalqimizning qadriyatiga aylanganligi ko'rsatiladi. Shu bilan birga azaliy an'analarimizga xilof ravishda paydo bo'lgan, hozirgi kunda jamiyat ehtiyojiga javob berolmayotgan, xalqimizning e'tiqodidan, sha'riy yo'ldan chekiyib, tobora xurofiy tue olayotgan jihatlar yoritildi.

Qashqadaryo vohasida joylashgan o'zbek xalqining tarixida muhim jarayon yuz berishi, ijtimoiy xo'jalikning keng tarmoqli bo'lib ularning rivojlanishi bilan bog'liq masalalar yuzsida elshunos olim F. Rahmonovning ilmiy tadqiqotlar ishida matolarni ishlab chiqarish aholining an'anaviy xo'jalik mashg'uloti bilan ham chambarchas bog'liq bo'lgan. Voha aholisi ziroatchilik, dehqonchilik bilan shug'ullanib, paxta yetishtirish va undan mato tayyorlash mashg'uloti bilan qadimdan shug'ullanib kelgan.⁸

Yosh olim S. Davlatova tomonidan o'zbek xalqining an'anaviy kiyimdagi o'zgarishlar borasida to'xtalib o'tgan. Olimaning bir necha yillik ilmiy tadqiqot ishlari jarayonida olib borgan. U o'zining o'zbeklarning an'anaviy va zamonoviy tarixini o'rgandi. Ilmiy tadqiqotning ob'ekti sifatida Qashqadaryo vohasida joylashgan o'zbeklarning turmush-tarzidani XIX asrining oxiri XX asrdagi milliy jihatlarni bilan mahalliy lokal xususiyatining tarixiy-etnografik, bo'lgan bog'liq tomoni tarixishunoslikni ham ochib bergan.⁹ Olimaning o'zbek halqining an'anaviy kiyimlar borasidagi ilmiy tadqiqot ishida ilk bor Qashqadaryo vohasining XIX-asr oxiri XX-asrdagi yuz bergan o'zgarishlar yoritilgan. Bu borada ungacha ilmiy tadqiqot qilinmagan edi.

Olimaning ilmiy izlanishlari natijasida etnologiya faniga ilmiy yangilik olib kiritildi. Qashqadaryo vohasi o'zbeklarning to'y marosimi bilan bog'liq marosimlariga doir ilmiy dissertatsiyalardan biri yosh elshunos olim G. Tosheva ilmiy tadqiqotda o'z aksni topgan. Unda voha xududida joylashgan o'zbeklarning nikoh to'y an'anaviy marosimi tarixiy-etnografik ma'lumoti berib o'tilgan.

Ilmiy tadqiqotlarimiz natijasida Markaziy Osiyo xalqlarining ijtimoiy sohasidagi o'zgarishlari va tarixiy shart-sharoitlari an'anaviy davom e'tib kelayotgan ijtimoiy-iqtisodi yoritildi. Bu borada bir qator olimlarimiz ishtirokida chop etilgan "XX asrning birinchi choragida Markaziy Osiyo xalqlari ijtimoiy hayoti: an'analar va innovatsiyalar" nomli kitobda ham qator diqqatga sazavor mulohozalar bildirilgan.¹⁰

⁷ Насриддинова. Ўзбек дафн ва таъзия маросимлар. Т: Абдулла Қодрий, 1996. Б. 143.

⁸ Рахманов Ф.Ш. Обычаи и обряды населения Кашкадарьинского оазиса, связанные с земледелием (конец XIX- начало XX вв.): Автореф. дисс. кан. ист. наук. Т: 2002. С-25. .

⁹ Давлатова С. Қашқадарё миллий кийимлари: анъанавий ва замановийлик Т: Янги авлод, 2007. Б. 177. Давлатова С Қашқадарё воҳаси ўзбеклари анъанавий кийимларининг трансформацияси XIX-аср охири XX-аср Т: 2006. Б. 202.

¹⁰ Социальная жизнь народов центральной Азии в первой четверти XX века: традиции и инновации Т.: 2009.

Xulosa qilib aytganda, XX asr Qashqadaryo vohasi o'zbek ijtimoiy turmushi-tarzidagi an'anaviy madaniyati, saqlanib qolgan. O'zbek xalq an'anaviy moddiy va ma'naviy madaniyati masalasini o'rganilishi tarixshunoslik masalalarini tahlili shuni ko'rsatadiki, biz tadqiq etayotgan Qashqadaryo vohasi etnologik kompleks tarzda o'rganilmagan. Shu bilan bir qatorda o'zbeklarning oilaviy marosimi, urf-odatlar etnik tarkibidagi, an'analarining muhim jihatlari ilmiy kompleks tahlil asosida o'rganildi. Ilmiy tadqiqotda muhim masalalarini ilmiy tahlil qilish natijasi shuni ko'rsatdiki, mavjud manba va adabiyotlar mualliflari ijtimoiy urf-odatlar va marosimlar haqida ba'zi etnografik ma'lumotlar bergan bo'lsada, lekin ularning ishlarida ushbu mavzu ilmiy tadqiqot doirasida umumlashtirilgan holda yoritilmagan.

O'zbek xalqining qadim zamon buyon davom e'tib kelayotgan urf-odatlar, an'anaviy marosimlari, oilaviy marosimlari, to'y, maraka, etnik urug'chilik, etnik tarkibi, turmush-tarzidagi, etnoxo'jaligidagi va taomlaridagi o'zgarishining tarixshunosliklari o'rganildi. Ayniqsa, XX-asrning boshlaridan voha aholisining o'ziga xos lokal xususiyatlari tarzida transformatsiyalashuvi va innovatsion o'zgarishi jarayoni yuz beradi.

Shuning uchun ham etnograflarmiz oldida tarixiy etnografiyani chuqur o'rganish masalasi turibdi. Kelgusida bu mavzuda tadqiqot ishlarini yana ham jonlantirish, yirik ilmiy monografiyalar yozish kerakdir.

O'zbekiston milliy istiqloлга erishgach, xalqining qadimiy qadriyatlari asta-sekin tiklana boshladi. Kommunistik mafkura tufayli turmushga kiritilgan ayrim marosimlar xalq nazaridan qoldi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Абилов, Ў. М. (2024). Социальные и гносеологические основы оптимизма-пессимизма (Doctoral dissertation, Filologiya, falsafa, madaniyat va san'at: umumiy muammolar va yechimlar).
2. Kholikova, R. E., Narkulov, D. T., Abilov, U. M., Khudoykulov, A. B., Karimov, N. R., Iskandarov, S. A., ... & Niyozova, N. S. (2023). Impact of Renaissances in The History of Uzbekistan And Causative Factors of The Third Renaissance. *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(12), e2518-e2518.
3. Abilov, U. M., & Shakasimovich, M. B. (2022). Spirituality is a Light from the Mirror of the Soul. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 3(6), 104-109.
4. Абилов, У. М. (2022). Садоқатли дўст тимсолига молиқ ҳаёт фалсафасига амал қилган инсон (Doctoral dissertation, Орзуларга ҳамоҳанг ҳаёт. Профессор ДТ Норқуловнинг 70 йиллигига бағишланган илмий анжуман материаллари).
5. Абилов, У. (2022, May). ДАВЛАТ ТИЛИГА ЭЪТИБОР-МИЛЛИЙ ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ ВА УНИ НАМОЁН ҚИЛИШ АСОСИДир. МАМЛАКАТИМИЗДА УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ҲОЯСИНИ КЕНГ ТАРҒИБ ҚИЛИШДА ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЎРНИ МАВЗУСИДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ.
6. Абилов, У. (2022, May). ДАВЛАТ ТИЛИ ҲАҚИДА МУЛОҲАЗАЛАР. МАМЛАКАТИМИЗДА УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ҲОЯСИНИ КЕНГ ТАРҒИБ ҚИЛИШДА ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЎРНИ

МАВЗУСИДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ.

7. Абилов, У. (2022). Миллий-маданий меъросимиз бўлган давлат тили ҳақида мулоҳазалар (Doctoral dissertation).
8. Абилов, У. (2022). Учинчи ренессанс давлат тилига эътибордан бошланади (Doctoral dissertation).
9. Ўзбекистон янги тарихи. Т.: Шарқ.П-Боб 2000. Б. 372-373.
10. Задыхина К.Д. Узбеки дельты Амударьи // Труды ХАЭЭ. Т. 1. –М., 1952. –С. 355-359. Шаниязов К. Ш. Исмаилов Х. Этнографические очерки материальной культуры узбеков в конце XIX-начале XX в.-Т: Фан,1981. С. 54-59; Жабборов И. Ўзбек халқи этнографияси. Т: Ўқитувчи, 1994. Б. 160. Жабборов И. Ўзбеклар: турмуш тарзи ва маданияти. Т: Ўқитувчи, 2003. Б. 205.Жабборов И. Жаҳон этнологияси асослари. Т: Янги аср авлод, 2008. Б. 347. Жабборов И. Ўзбеклар Шарқ, 2008. Б. 236 Зунунова Г.Ш. Тошкент ўзбекларининг анъанавий уй-жойлари ва унинг ўзгариши // Тошкент маҳаллалари: анъаналар ва замонавийлик. –Т.: 2002. Б. 73-85;
11. Маманазаров.Н Мустақиллик ва миллий-этниқ жараёнлар. Т.: Моллия институти 2004. Б. 79.
12. Маманазаров Н. Этниқ ўзликни англаш ва ижтимоий тарққиёт//Жамияти ва бошқарув. Т.: 1998 № 3 - Б. 38.
13. Раҳмонқулова А. Ўзбекистонга зўрлик билан халқларнинг ижтимоий-иқтисодий аҳволига доир (1930-1950 йиллар)// Ижтимоий фикр Т.:2000. №.
14. Маҳмудбеков Ш Жамияти ва бошқарув Оила маҳалла ва ижтимоий муҳафаза Жамияти ва бошқарув Т.: 1998 № 2 - Б. 70-71.
15. Итоги Всесоюзной перпписи населения 1959 г. М, Наука 1962. С. 43.
16. Ўзбекистон халқлари тарихи. Т: Фан, 1993. Б. 158.
17. Луниң Б.В. 20-30-йилларда Ўзбекистонда этнография масалаларининг ўрганилиши // XX асрнинг ўттизинчи йилларида Ўзбекистонда тарих фани (Тарихшунослик очерклари). 2-қисм. –Тошкент, 1994. –Б. 309-327. Ибрагимов О И Мавсумий ва вақтинчалик тураржойларнинг ривожланиш тарихига доир (XIX асрнинг охири ва XX асрнинг бошлари) // Археология ва этнография масалалари Самарқанд. 1984. Б. 39 Исмоилов Ҳ. Анъанавий ўзбек кийимлари. Т: Фан, 1979. Б. 31-40. Донёров А. Этнографические исследования в Узбекистане в XX веке: основные этапы, проблемы, перспективы развития: Автореф. дисс. докт. ист. наук. Т: 2003. 54 с. Донёров А. Ўзбекистон этнографияси тарихидан айрим лавҳалар (XX асрнинг 20-80-йиллари). Ташкент: Янги аср авлоди, 2003. Б. 80. Донёров А. Мустақил Ўзбекистон этнографияси тарихшунослигининг айрим масалалари. Тошкент: Янги аср авлоди, 2003. Б. 43. Донёров А. К историографии этнографии Узбекистана XX века // Ўзбекистон этнологияси: янгича қарашлар ва назарий методологик ёндашувлар. Т: 2004. –Б. 15-24. Арифханова З.Х. Изучение проблем этнографии в институте истории АН РУз // О‘zbekiston tarixi. Т: 2003. № 4. - Б. 61-74. Аширов А. Ўзбекистон этнологияси мустақиллик йилларида: ютуқлар, муаммолар ва уларнинг

- ечимлари // Ўзбекистон этнологияси: янгича қарашлар ва назарий методологик ёндашувлар. Т: 2004. –Б. 24-31.
18. Кармышева Б.Х. Узбеки-локайцы Южного Таджикистана // Труды АН ТаджССР. Т. XXVIII. –Сталинабад, 1954. –С. 13.
 19. Ўз. Рес. МДА фонд 2888 рўйхат-1 йиғма жлид 23 вароқ-72. Б-10-11.
 20. История народов Узбекистана – Т.: 1. том, 1950. Б. 130.
 21. Шаниязов К. Узбеки-карлуки.-Т.1964. С. 128-129
 22. Шаниязов К.Ш., К этнической истории узбекского народа. - Т. Фан 1974 С.342.
 23. Исмоилов Ҳ. Анъанавий ўзбек кийимлари. Т: Фан, 1979. Б. 53.
 24. Шаниязов К. Ш. Исмаилов Х. Этнографические очерки материальной культуры узбеков в конце XIX-начале XX в.-Т: Фан,1981.С. 126
 25. Шониёзов. К.Ш, Қанғ давлати ва қанғлилар. Т: Фан, 1990. Б. 168.
 26. Кубаков К. Этнической состав сельской населения верхний Кашкадарьи в конце XIX начале XX вв. (Историко-этнографическое исследование): Автореф. дисс. канд. ист. наук. Т: 1973. С. 34-35
 27. Бўриев А. Большая семья узбеков на рубеже. XIX- XX вв. (на этнографическом материале южных областей Узбекистана): Автореф.дисс.канд.ист.наук. Л. 1985. С.25.
 28. Бўриев О. Оила ва социалистик турмуш тарзи. Т.: Ўзбекистон, 1982.Б. 3.
 29. Бўриев О Низомов А Оила ва янги анъаналар. Т: 1988. Б. 16.
 30. Misri, M. E. (2025, April). Stock Market Price Prediction using Ebola Optimization Search Algorithm with Bi-Directional Gated Recurrent Unit. In 2025 4th International Conference on Distributed Computing and Electrical Circuits and Electronics (ICDCECE) (pp. 1-6). IEEE.
 31. Norkulov, D. T., Narkulov, S. D., & Iskandarov Sh, A. (2022). Alimova SG, Pardayev AA Umarova FS, Khudoykulov AB THE ROLE OF PHILOSOPHICAL THINKING AND PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE IN UNDERSTANDING NATIONAL IDENTITY. ASEAN Journal on Science & Technology for Development, 39(4), 605-613.
 32. Misri, M. E. (2024, December). Binary Water Wheel Plant Algorithm with Soft Gated Recurrent Unit for Software Defect Prediction. In 2024 4th International Conference on Mobile Networks and Wireless Communications (ICMNWC) (pp. 1-5). IEEE.
 33. Ниёзова, Н. Ш. (2022). Сущность и значения книга Абу Райхан Беруний «Минерология» («Китаб ал-джамахир фи ма ‘рифат алджавахир») (Doctoral dissertation, Abu Rayhon Beruniy ilmiy-madaniy merosining ahamiyati va uning fan taraqqiyotidagi o ‘rni).
 34. Misri, M. E. (2024, December). Binary Water Wheel Plant Algorithm with Soft Gated Recurrent Unit for Software Defect Prediction. In 2024 4th International Conference on Mobile Networks and Wireless Communications (ICMNWC) (pp. 1-5). IEEE.
 35. Ниёзова, Н. (2022). Teletibbiyotni rivojlantirish–inson salomatligini saqlashda yangi bosqich. Materials of International student’s conference: Digitalization is the future of medicine.

36. Бўриев, О., Искандаров, Ш., & Хўжаёров, А. (2022). Абу Райхон Берунийнинг “Ҳиндистон” асари ноёб этнографик манба сифатида. *Academic research in educational sciences*, (3), 399-411.
37. Ниёзова, Н. Ш. (2022). ИНСОН ҚАДР–ҚИММАТИ ВА ҲУҚУҚИНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ–ФАРОВОНЛИК ГАРОВИ. *Academic research in educational sciences*, 222-223.
38. Абилов, Ў. М. (2024). Социальные и гносеологические основы оптимизма-пессимизма (Doctoral dissertation, *Filologiya, falsafa, madaniyat va san'at: umumiy muammolar va yechimlar*).
39. Kholikova, R. E., Narkulov, D. T., Abilov, U. M., Khudoykulov, A. B., Karimov, N. R., Iskandarov, S. A., ... & Niyozova, N. S. (2023). Impact of Renaissances in The History of Uzbekistan And Causative Factors of The Third Renaissance. *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(12), e2518-e2518.
40. Abilov, U. M., & Shakasimovich, M. B. (2022). Spirituality is a Light from the Mirror of the Soul. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 3(6), 104-109.
41. Абилов, У. М. (2022). Садоқатли дўст тимсолига молик ҳаёт фалсафасига амал қилган инсон (Doctoral dissertation, Орзуларга ҳамоҳанг ҳаёт. Профессор ДТ Норқуловнинг 70 йиллигига бағишланган илмий анжуман материаллари).
42. Абилов, У. (2022, May). ДАВЛАТ ТИЛИГА ЭЪТИБОР-МИЛЛИЙ ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ ВА УНИ НАМОЁН ҚИЛИШ АСОСИДИР. МАМЛАКАТИМИЗДА УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ҲОЯСИНИ КЕНГ ТАРҒИБ ҚИЛИШДА ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЎРНИ МАВЗУСИДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ.
43. Абилов, У. (2022, May). ДАВЛАТ ТИЛИ ҲАҚИДА МУЛОҲАЗАЛАР. МАМЛАКАТИМИЗДА УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ҲОЯСИНИ КЕНГ ТАРҒИБ ҚИЛИШДА ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЎРНИ МАВЗУСИДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ.
44. Абилов, У. (2022). Миллий-маданий меъросимиз бўлган давлат тили ҳақида мулоҳазалар (Doctoral dissertation).
45. Абилов, У. (2022). Учинчи ренессанс давлат тилига эътибордан бошланади (Doctoral dissertation).
46. Ниёзова, Н. Ш. (2014). Здоровый образ жизни и гигиеническая культура. *The Way of Science*, 50.
47. Iskandarov, S. (2020). О ‘zbekiston arablarining til xususiyatlari va etnolingvistik o‘zgarishlar. *Uzbekistan: Language and Culture*, 2(2).
48. Misri, M. E. The Impact Of Devops Practices On Software Development Lifecycle.
49. Искандаров, Ш. А. (2017). ОБ ЭТНИЧЕСКОЙ ИСТОРИИ АРАБОВ УЗБЕКИСТАНА И СВЯЗАННЫХ С НЕ ЭТНОТОПОНИМАХ. *Вестник антропологии*, (4), 38-46.
50. Ниёзова, Н. Ш. (2022). Сущность и значения книга Абу Райхан Беруний «Минерология» («Китаб ал-джамахир фи ма ‘рифат алджавахир») (Doctoral

- dissertation, Abu Rayhon Beruniy ilmiy-madaniy merosining ahamiyati va uning fan taraqqiyotidagi o'rni).
51. Ниёзова, Н. (2022). Teletibbiyotni rivojlantirish–inson salomatligini saqlashda yangi bosqich. Materials of International student's conference: Digitalization is the future of medicine.
 52. Ниёзова, Н. Ш. (2022). ИНСОН ҚАДР–ҚИММАТИ ВА ҲУҚУҚИНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ–ФАРОВОНЛИК ГАРОВИ. Academic research in educational sciences., 222-223.
 53. Ниёзова, Н. Ш. (2014). Здоровый образ жизни и гигиеническая культура. The Way of Science, 50.
 54. Iskandarov, S. A. (2024). Settlement of arabs who moved to central asia. Current research journal of history, 5(05), 25-28.
 55. Sherzod, I. (2024). Rituals related to child birth and upbringing of central asian arabs. Journal of Social Sciences and Humanities Research Fundamentals, 4(04), 75-80.
 56. Kholikova, R. E., Narkulov, D. T., Abilov, U. M., Khudoykulov, A. B., Karimov, N. R., Iskandarov, S. A., ... & Niyozova, N. S. (2023). Impact of Renaissances in The History of Uzbekistan And Causative Factors of The Third Renaissance. Journal of Law and Sustainable Development, 11(12), e2518-e2518.
 57. Abdiganievich, I. S. (2023). CHANGES IN ETHNIC IDENTITY OF UZBEKS. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 3(12), 42-46.
 58. Abdiganievich, I. S. (2023). CHANGES IN ETHNIC IDENTITY OF UZBEKS. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 3(12), 42-46.
 59. Iskandarov, S. A. (2023). Social, economic and cultural processes in the Kashkadarya oasis in the 20th century and their impact on the lifestyle of local residents. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 3(10), 149-154.
 60. Musayev, O., Abidova, Z., Abdalov, U. M., Orzikulov, B., Narkulov, S. D., Rakhimov, S., ... & Nematov, O. (2023). Issues Of National Identity in The People of Central Asia. Journal of Law and Sustainable Development, 11(12), e2796-e2796.
 61. Norkulov, D. T., Narkulov, S. D., & Iskandarov Sh, A. (2022). Alimova SG, Pardayev AA Umarova FS, Khudoykulov AB THE ROLE OF PHILOSOPHICAL THINKING AND PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE IN UNDERSTANDING NATIONAL IDENTITY. ASEAN Journal on Science & Technology for Development, 39(4), 605-613.
 62. Бўриев, О., Искандаров, Ш., & Хўжаёров, А. (2022). Абу Райҳон Берунийнинг “Ҳиндистон” асари ноёб этнографик манба сифатида. Academic research in educational sciences, (3), 399-411.
 63. Iskandarov, S. (2020). О 'zbekiston arablarining til xususiyatlari va etnolingvistik o'zgarishlar. Uzbekistan: Language and Culture, 2(2).
 64. Ниёзова, Н. Ш., & Искандаров, Ш. А. (2019). Ўзбекистон тарихини ўқитишда инновациялар самарадорлиги хусусиятлари.

65. Искандаров, Ш. А. (2017). ОБ ЭТНИЧЕСКОЙ ИСТОРИИ АРАБОВ УЗБЕКИСТАНА И СВЯЗАННЫХ С НЕ ЭТНОТОПОНИМАХ. Вестник антропологии, (4), 38-46.
66. Pirimova, M., Torambetov, B., Kadirova, S., Ziyaev, A., Gonnade, R. G., & Ashurov, J. (2022). Synthesis, crystal structure and Hirshfeld surface analysis of a zinc (II) coordination polymer of 5-phenyl-1, 3, 4-oxadiazole-2-thiolate. Structure Reports, 78(8), 794-797.
67. Primova, M. A. Kadirova Sh. A., Ziyayev AA, Buvrayev ER Co (II) va V (V) ning 5-(fenil)-1, 3, 4-oksadiazol-2tion asosidagi aralash metalli kompleks birikmasini antioksidantlik faolligini o'rganish. Samarqand davlat universiteti ilmiy axborotnomasi-2020 yil.
68. Primova, M. A., Kadirova, S. A., Ziyayev, A. A., & Buvrayev, E. R. (2020). va V (V) ning 5-(fenil)-1, 3, 4-oksadiazol-2tion asosidagi aralash metalli kompleks birikmasini antioksidantlik faolligini o'rganish.
69. Нуралиева, Г. А., & Пиримова, М. А. Universum: Химия и биология: электр. научн. журн. 2020. № 2 (68).
70. PIRIMOVA, M. A., KADIROVA, S. A., & ZIYAYEV, A. A. (2025). Synthesis and study of complex compounds with 1, 3, 4-oxadiazole derivatives based on ammonium vanadate. Chemistry and chemical engineering, 2024(4), 5.